

kelâm. Kelime ve kelime çeşitlerinin ele alındığı bir eserdir (Makkarî, II, 208). **9. el-‘Akdîetü'l-Fihriyye fi'l-‘itkâdâtî's-seniyye**. Aslı kelâm ilmine dair bir kaside (urcûze) olup buna nesir kısımları da eklenmiştir (Vâdîâşî, s. 58; İbn Ferhûn, I, 254). **10. Şerhu Edebi'l-kâtib** (İbn Kuteybe) (Abdülkâdir el-Bağdâdî, I, 19, 25; VI, 101; VII, 6, 448). **11. Şerhu ebyâtî Edebi'l-kâtib** (a.g.e., V, 328). **12. Şerhu İşlâhi'l-manţık** (İbnü's-Sikkît) (a.g.e., I, 25; X, 245). **13. Şerhu'l-Mufaşşal** (Zemahşerî). **14. Kitâb fi's-Şarf** (İbn Rüşeyd, II, 213; Vâdîâşî, s. 283). **15. el-Kerem ve's-şafih ve'l-ğufrân**. Bir başkası tarafından ihtisar edilmiştir (Vâdîâşî, s. 58).

BİBLİYOGRAFYA :

Leblî, *Tuhfetü'l-mecdi's-şarîh fi şerhi kitâbi'l-Faşiğ* (nşr. Abdülmelik b. Aya b. Reddâd es-Sübeytî), Kahire 1418/1997, neşredenin girişi, s. 1-99; a.m.f., *Fihristü'l-Leblî* (nşr. Yâsin Yûsuf Ayyâş – Avvâd Abdürabbih Ebû Zîne), Beyrut 1408/1988, s. 5; a.m.f., *Bernâmecü Ebî Ca'fer el-Leblî el-Endelüsî* (nşr. Muhammed Bûzeyyân Ben'âlî), Tanca 2011, s. 8-9, 12, 15-23, 24-28, 40, 57, ayrıca bk. tür.yer.; a.m.f., *Buğyetü'l-âmâl fi ma'rifeti müstakbilâtî'l-ef'âl* (nşr. Ca'fer Mâcid), Tunus 1972, s. 9-11, 25-27; Yâkût el-

Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, Beyrut 1977, V, 10; Abderî, *Rihle* (nşr. Ali İbrâhim Kürdî), Dimaşk 1419/1999, s. 43, 116-117; Ebû'l-Abbas el-Gubrînî, *'Unvânü'd-dirâye* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1979, s. 345-346; İbnü't-Tavvâh, *Sebkü'l-makâl li-fekki'l-ikâl* (nşr. M. Mes'ûd Cübürân), Trablusgarp 2008, s. 170; İbn Rüşeyd, *Mil'ü'l-aybe bimâ cümü'a bi-tülü'l-ğaybe* (nşr. M. Habîb İbnü'l-Hoca), Tunus 1402/1981, II, 209-213; Vâdîâşî, *Bernâmec* (nşr. M. Habîb el-Hile), Tunus 1401/1981, s. 57-58, 208, 218, 237, 258, 266, 283, 288, 289, 292; Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât* (nşr. Ahmed el-Arnaût – Türkî Mustafa), Beyrut 1420/2000, VIII, 192; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müzheb*, I, 253-254; Süyûtî, *Buğyetü'l-uv'ât*, I, 402-403; İbnü'l-Kâdî, *Dürretü'l-hicâl*, I, 38; Makkarî, *Nefhu't-ţib*, II, 208-209; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, I, 19, 25; V, 328; VI, 101; VII, 6, 448; X, 245; Brockelmann, *GA* (Ar.), II, 212; Mahfûz, *Terâcimü'l-mü'ellifin*, IV, 202-203; Fâdî Sakr Ahmed Aside, *Cühüdü'nühâtî'l-Endelüs fi teysiri'n-naşvi'l-‘Arabî* (yüksek lisans tezi, 2006), Câmîatü'n-Necâh el-vatanîyye Külliyyetü'd-dirâsâtî'l-ulyâ, Nablus/Filistin, s. 112-113; Abdülazîz el-Meymenî, “es-Sifri'l-evvel min Tuhfeti'l-mecdi's-şarîh”, *MMİAdm.*, XXXV (1960), s. 542-545; a.m.f., “Havle nüshâti Şerhi Ebî Ca'fer el-Leblî 'ale'l-Faşiğ”, a.e., XXXVII (1962), s. 517-521; M. Tâhir b. Âşûr, “Tuhfetü'l-mecdi's-şarîh fi şerhi Kitâbi'l-Faşiğ”, a.e., XXXVII (1962), s. 199-206.

DURŞUN HAZER

LEKNEVÎ, Muhammed Abdülhalîm

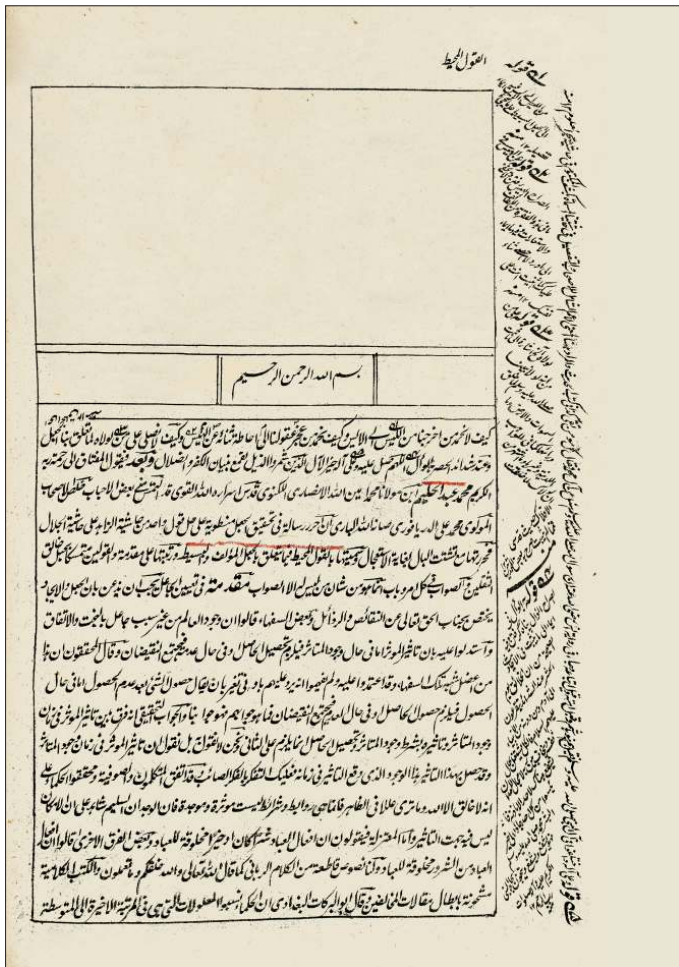
(محمد عبدالحليم الكنوي)

Muhammed Abdülhalîm b. Muhammed Eminillâh el-Ensârî el-Leknevî (ö. 1285/1868)

Hindistanlı Hanefî âlimi.

1239 (1823) yılında Leknev'de doğdu. Hindistanlı meşhur Hanefî âlimlerinden Muhammed Abdülhay el-Leknevî'nin babası olup meşhur sahâbî Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin soyuna mensuptur. Küçük yaşta Kur'an'ı ezberledi ve babasından sarf-nahiv dersleri aldı. Daha sonra yöre nin âlimlerinden İslâm ilimlerini tahsil etti. Hocaları arasında müftülük yapan amcası Yûsuf b. Muhammed Asgar el-Leknevî ve dayısı Ni'metullah b. Nûrullah el-Leknevî, babasının amcası Zuhûrullah b. Ahmed, ayrıca Ahmed el-Melihâbâdî gibi âlimler yer alır. Tıbbı ve felsefeye dair de çeşitli eserler okudu. Genç yaşta Banda'da müderrislik yapmaya başladı. Dört yıl boyunca bu görevi sürdürdükten sonra Leknev'e döndü ve bir yıl burada İslâmî tebliğ faaliyetlerinde bulundu. Ardından Civanpûr'a gidip el-İmâmîyyetü'l-Hanefîyye Medresesi'nde dokuz yıl müderrislik yaptı. 1860 yılında tekrar Leknev'e döndü, bir müddet kaldıktan sonra Haydarâbâd'a geçerek Dârü'lulûm Medresesi'nde müderris olarak çalıştı. 1863'te hacca gitti; Medine'de Cemâl b. Abdullah el-Hanefî, Ahmed b. Zeynî Dahlân eş-Şâfiî, Muhammed b. Muhammed el-Garbî eş-Şâfiî ve Abdülganî el-Ömerî ed-Dihlevî gibi âlimlerden hadis okudu. Ali b. Yûsuf el-Harîrî'den *De'lâ'ilü'l-hayrât* icâzeti aldı, Abdürreşid b. Ahmed ed-Dihlevî'den Nakşibendiyye'ye dair eserler okudu. İki yıl sonra Haydarâbâd'a döndü, burada yargıçlık görevinde bulundu. Bu görevde iken 14 Aralık 1868'de Haydarâbâd'da vefat etti. Leknevî, oğlu Abdülhay el-Leknevî gibi müceddid bir âlim olarak yetiştiği öğrencilerle eğitim öğretim hayatına önemli katkılar sağlamıştır.

Eserleri. 1. *et-Taḥkîkâtü'l-marziyye li-halli Ḥâşiyeti's-Seyyid ez-Zâhid 'ale'r-Risâleti'l-Ḳuṭbiyye*. Kutbüddin Mahmûd b. Muhammed'in mantıkla ilgili risâlesi için Mîr Zâhid el-Herevî'nin kaleme aldığı hâşîye üzerine 1846'da Banda'da bulunduğu sırada yazdığı hâşiyedir. 2. *el-Aḳvâlü'l-erba'atü'l-ma'lûme fi reddi's-şübühâtî'l-mürede fi Sülleml-i-ülum* (diğer bazı eserlerle birlikte, Kânpûr 1286; Leknev 1326). 3. *el-Ḳavlü'l-eslem li-hal-li Şerhi's-Sülleml*. Ahdarî'ye ait es-Sül-

Muhammed Abdülhalîm el-Leknevî'nin *el-Ḳavlü'l-muḥiṭ fî mâ yete'allaku bi'l-cafi'lî-mü'ellif ve'l-basîṭ* adlı eserinin taş basması nüshasının ilk sayfası (Stüleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 5734/3)

lem'ü'l-mürevnağ adlı manzum mantık kitabına Molla Hasan tarafından yazılmış şerhin hâşiyesidir. **4. Keşfü'l-mektûm fî Hâşiyeti Bahri'l-^culûm. er-Risâletü'l-Kuṭbiyye'ye yapılan hâşiyeye üzerine bir çalışmadır. **5. el-Me^câkîd fî Şerhi'l-^cAkâ'id.** Celâleddin ed-Devvânî'ye ait *Şerhu'l-^cAkâ'idi'l-^cAḡudiyye*'ye yapılmış bir hâşiyedir. **6. et-Ta^clîku'l-fâşil fî mes^celeti't-^cṭuhri'l-müteḥallil.** Temizlik kurallarına dairdir. **7. Ta^clîkât 'ale'l-Hidâye.** Merginânî'ye ait fıkıh kitabı üzerine yapılmış bir çalışmadır. **8. Kâşifü'z-zulme fî beyâni aḡsâmi'l-^cḡikme.** **9. el-^cİrfân.** Mantiğa dair beğenilen bir metindir. **10. Kâmerü'l-aḡmâr hâşiyeye li-Nûri'l-^cenvâr.** Usûl-i fıkha dair olup Ebû'l-Berekât en-Nesefî'ye ait *Menârü'l-^cenvâr*'in Molla Cîven şerhine yapılmış bir hâşiyedir (I-II, Leknev 1295; *Nûrü'l-^cenvâr* ve diğer bazı eserlerle birlikte; Bulak 1316-1317, Nesefî'nin *Keşfü'l-^cesrâr*'ı ile birlikte; I-II, Beyrut 1415/1995). **11. Mu^cînü'l-^cḡâ'işin fi'r-red 'ale'l-muḡâliṭin** (Hindistan 1298, diğer bazı eserlerle birlikte). **12. el-Beyânü'l-^cacib fî şerhi zâbiṭati't-Tehzîb.** Sa'deddin et-Teftâzânî'nin *Tehzîbü'l-mantıḡ* adlı eserinin kıyas bölümüne dair bir çalışmadır. **13. el-İzâḡât li-mebḡasi'l-muḡtelîât.** **14. Keşfü'l-^cintibâh fî şerhi's-Süllem li-ḡamdillâh.** **15. Mecmû'atü resâ'ili'l-Leknevî.** Müellife ait çeşitli risâlelerden oluşmaktadır (Meşhed 1886). **16. el-Ḳavlü'l-muḡiṭ fimâ yete^callaḡu bi'l-ca^cil'l-mü'ellef ve'l-basîṭ.** Mantiğa dair bir eserdir (Leknev 1288, 1293, diğer bazı eserlerle birlikte). **17. el-^cÂḡârü'l-^cmerfû'a fi'l-aḡbâri'l-mevzû'a** (Beyrut 1984). **18. Ḳūtü'l-muḡtezîn bi-fetḡi'l-muḡtedîn.** Namazla ilgili küçük bir risâledir (Leknev 1310). **19. Nûrü'l-^cimân bi-ziyâreti âḡâri'r-raḡmân.** Müellifin Hz. Peygamber'in kabrini ziyareti vesilesiyle yazdığı bu eser oğlu Abdülhay el-Leknevî tarafından *Hâşiyeye 'alâ Nûri'l-^cimân* adıyla şerh edilmiştir (Leknev, ts.). Vefatından sonra oğlu Abdülhay babasının hayatına, tahsiline, hocalarına, aldığı icâzetlere, yazdığı kitaplara ve yaptığı görevlere dair *Ḥasretü'l-^câlem bi-vefâti mercî'l-^câlem* adlı bir monografi hazırlamıştır (Leknev, ts.; *Mecmû'atü'r-resâ'ili's-şemâni* içinde, Leknev 1305). Bu eserin Salâh Muhammed Ebû'l-Hâc tarafından tahkik edildiği belirtilmektedir (Ebû'l-Hâc, s. 118).**

BİBLİYOGRAFYA :

Serkîs, *Mu^ccem*, II, 1597, 1598, 1855, 1965, 1966, 1983, 1985; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 302, 623, 856; *İzâhu'l-meknûn*, II, 246; Zirikî, *el-A^clâm* (Fethullah), VI, 186-187; Abdülhay el-

Hasenî, *el-^clâm bi-men fî târihi'l-Hind mine'l-a^clâm: Nüzheti'l-ḡavâṭır*, Beyrut 1420/1999, VII, 1004-1005; Salâh M. Sâlim Ebû'l-Hâc, *el-Menhecü'l-fıḡhî li'l-imâm el-Leknevî*, Amman 1422/2002, s. 32, 118; Ahmed İbrâhim Ebû Şevk, "el-Enşânî, Muḡammed 'Abdülḡalim b. Eminul-lâh b. Muḡammed", *Mu.AU*, II, 466-467.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

LEKNEVTÎ

(لكهنوتی)

Delhi Sultanlığı'nın
Bengal'deki ilk başşehri.

Hindistan'ın Batı Bengal eyaletinde Malda bölgesinin merkezi Malda'nın güneybatısında, günümüzde Ganj nehrinin batı kıyısı boyunca uzanan bir harabe şehir durumundadır. Sanskritçe'de "yerleşim yeri" anlamına da gelen "lakhanavati" kelimesinden geldiği düşünülür. Leknevî yaklaşık 400 yıl Bengal'deki müslüman sultanlıkların merkezi olmuştur. Senâ hânedanına mensup Ballâl Sen (1108-1119) tarafından kurulan şehre Gavr (Gur) ve Cennetâbâd da denilir. Gurlu Kutbüddin Aybeg'in kumandanlarından olan Türk asıllı Leknevî Halacîleri'nin kurucusu Muhammed Bahtiyâr Halacî'nin Bengal bölgesini fethetmesiyle (594/1198) tarihte ilk defa anılmaya başlandı. Muhammed Bahtiyâr Halacî, Senâ hânedanının başşehri ve o dönemde küçük bir yerleşim yeri olan Gavr'ı kendisine merkez olarak seçti (598/1202). Muhammed Bahtiyâr başlattığı imar faaliyetleriyle şehirde camiler, medreseler ve hanlar inşa ettirdi. Kumandanlarından İvaz Han şehri sel ve

taşkınlardan korumak için setler ve yollar yaptırdı. Leknevî Halacîleri'nin son hükümdarı Gıyâseddin Halacî de şehri Ganj nehrinin su baskınlarına karşı koruyan büyük bir set inşa ettirdi.

Delhi Memlûk Sultanı Şemseddin İltutmüş döneminde Şehzade Muhammed ile Melik İzzeddin'in şehri ele geçirmesiyle Leknevî Halacîleri sona erdi ve Leknevî Delhi Sultanlığı'nın hâkimiyetine girdi (1227; ayrıca bk. HALACÎLER). Daha sonra İlyasşâhiler'in (1345-1487) hâkimiyetinde kaldı ve yönetim merkezinin bir süreliğine yakınlardaki Pandua'ya taşınmasıyla eski önemini kaybetti. Zaman içerisinde Ganj'ın yatağında meydana gelen değişiklikler sebebiyle şehrin yeri değişti. Şehirde XIV. yüzyılda güneyden kuzeye uzanan geniş cadde üzerinde 3-4 km. uzunluğunda bir pazar kurulduğu kaydedilir. İlyasşâhiler zamanında Leknevî'de sanat ve edebiyat gelişti, pek çok mimari eser inşa edildi. Adine Camii bunlar arasında en çok dikkati çekenlerden biridir. Özellikle Sultan Gıyâseddin A'zam Şah, Mekke ve Medine'de birer medrese yaptırdı. Ünlü İran şairi Hâfız-ı Şîrâzî'yi ülkesine davet etti. Delhi Sultanlığı döneminde Leknevî valileri melik-i Şark veya Leknevî sultanı unvanıyla anılırdı. Zira Delhi ile olan mesafe bu valilere nisbi bir serbestlik verilmesini zaruri kılıyordu.

Bâbürlü Hükümdarı Hümâyün 1538'de Afgan Şîr Şah'ı mağlûp ederek Leknevî'yi ele geçirdi ve şehrin güzelliğinden dolayı buraya Cennetâbâd ismini verdi. Böylece yörede Bâbürlü dönemi başlamış oldu. Ancak iki yıl sonra Şîr Şah tekrar şehre hâ-

Leknevî'de Firûz Şah Menâr ve Dâhil Dervâze

